

Med dvajsetimi zvezki »Kondorja« je Goldonijeva »Krčmarica« četrto odrsko delo. Ko bi bil natisnjen še zgled antične drame, bi lahko zapisali, da je urednik že nakazal razvoj evropske resne in vedre gledališke igre od njenih prvih vrhov do praga moderne, saj nas je seznanila ta podjetna in skrbno urejevana knjižna zbirka že s Shakespearom in z Molierom, z Gogoljem in zdaj, v enem zadnjih zvezkov, še z mojstrom italijanske komedije osemnajstega stoletja, s Carlom Goldonijem.

Njegova »Krčmarica«, ta vedra in razigrana igra o lepi in spogledljivi Mirandolini ter o njenih grofih, vitezih, markizih in natakarih, ki jih Mirandolina zapeljuje in ki bi jo oni radi zapeljali, je že tudi pri nas dolga leta znana in je bila že nekajkrat ocenjena. Naj spomnimo še na to, da je bila prevedena že v domala vse svetovne jezike od angleškega do grškega, od katalonskega do japonskega in kitajskega; da je bila vloga Mirandoline vselej (in je tudi še danes, po dveh stoletjih) ena od velikih želja temperamentnih dramskih igralk od Maddalene Raffi Marliani, ki jo je prva igrala, pa do Eleonore Duse; da so ji dajali priznanje tudi taki strogi sodniki, kakor je bil Voltaire, in da je ogréla pri éni od rimskih uprizoritev celo samega Goetheja, pa čeprav je bila takrat vloga podjetne krčmarice — v skladu s tedanjimi papeževimi predpisi — v moških rokah.

V naš jezik je pretil besedilo te Goldonijeve komedije že pred več desetletji V. Knaflič in v njegovem prevodu se je ohranila na gledaliških odrih predvsem v treh interpretacijah: kmalu po prvi vojni jo je uprizoril Milan Pugelj s Polonco Juvanovo v naslovni vlogi; pozneje, v režiji Jožeta Koviča, je bila krčmarica Mira Danilova; po zadnji vojni je bila komedija znova na sporedu slovenskega teatra, to pot v Trstu, z Emo Starčevo v Babičevi uprizoritvi.

Prevod v »Kondorju« je kajpada nov, prilagojen zahtevam sodobne slovenske odrske govornice. V spremnih besedah je prevajalka dr. Silva Trdina pregledno razložila rojstvo *commedie dell'arte* v italijanskem teatru srede šestnajstega veka in Goldonijev nastop kot reakcijo na kasneje poplitveno gledališko improvizacijo, to se pravi vrnitev k teatru, ki naj vendarle temelji na resni literarni podlagi, pa čeprav Goldoni pri tem ni hotel zavreči tistega, kar je vrednega dala *commedia dell'arte*; opisala je življenje velikega komediografa, njegov vzpon in nevesel konec na tujem ter skrbno ocenila njegovo delo. Najmanj ji je to uspelo nemara pri sami oznaki naše vedre in temperamentne komedije, v kateri ni po mnenju spremnih besed »nobene strasti, le medla izčrpanost, ki je daleč od dobrega in zla, daleč od zgladne čednosti in ostudnega greha«. Ali je taka razlaga res zgodovinsko utemeljena s »psihologijo XVIII. stoletja«, ali je ne demantirata že sama vsebina in stil komedije in se zdi zato na silo prirejena za »šolsko rabo«?

D. M.

Slovniške in pravopisne drobtine

ARABICA

V marčni številki lanskega letnika JiS in v oktobrski številki letošnjega smo objavili nekaj napotkov za pravilno pisanje in izgovarjanje arabskih lastnih imen. Zaradi boljšega pregleda prinašamo danes izpopolnjen abecedni seznam nekaterih arabskih krajevnih in osebnih imen v pravilni slovenski transkripciji in z navedbo poudarka. Krativec označuje kratki, ostrivec pa dolgi naglas; pri imenih, ki imajo naglas na začetnem samoglasniku, smo označbo naglasa opustili.

Opozarjamo ponovno, da arabska vokalizacija v dandanašnjem izgovoru ni dognana. Samoglasnike izgovarjajo v različnih deželah različno; ponekod je močna tendenca za neizržitim izgovarjanjem ali celo izpuščanjem nepoudarjenih samoglasnikov, podobno kakor v ruščini in angleščini, da nè govorimo o vsakdanji govorni slovenščini. Tako se glasi lahko arabski člen *al* tudi *el*, v Siriji celo *il*; pokrajina Nédžed je lahko *tudi Nedžd, mesto Džèdda tudi Džidda, knjižni Bajrút tudi Bejrút, osebno ime Arif tudi Aref, Sáid tudi Sáeb, Sálam tudi Salém itd. Knjižni dž izgovarjajo v Egiptu *g*.

Končno moram še pripomniti, da naletimo v arabskih deželah tudi na imena, ki niso arabskega izvora. Mednje sodi najbrž tudi ime maroškega ministra *Balafrež* (Francozi transkribirajo Balafrej, ne Balafrey).

Krajevna imena. Aden, Ammán, Aqaba, El Ariš (mesto v Egiptu), Asír (dežela na Arabškem polotoku), Aswán (mesto v Egiptu z znamenitim jezum), — Bagdád, Bahrejn (Bahrajn), Bejrút (Bajrút), Bálbek, Bâsra, — Dar es Salám, — Džebel (ali Gábal, Gèbel, hrib, gora), Džibál (gore, gorovje, tudi Gibál), Džidda (Džedda), — Gábal (Gèbel, Džèbel), Gàzza (mesto na egipt.-izr. meji), Gibál (Džibál), — Habbanija (letališče v Iráqu), Hadramâwt (Hadramót), Háliidi, Hartúm (ne Kártum ali Khártum), Háleb (= Aleppo), Hâsan, Hudèjda (Hodèjda), Hedžáz, — Iráq (Irák), Ismailija, — Jemen, — Káiro, Kirkúk, Kuwâjt, — Marrákeš (tudi Marrakiš), Masqát (mesto v Ománu), Medína, Mèkka, Mósul (ar. Mâwsil), — Náblus (mesto v Jordaniji), Nedžd (Nèdžed), — Omán (sultanat), — Qátar (dežela na vzhodu Arab. polotoka), — Rabát, Er Rijád (glavno mesto Saudske Arabije), — Sáhara (ar. Sahrá), Sâjda (mesto v Libanonu), Sâna (ar. Sâ'n'a, mesto v Jemenu), Saúdka Arabija (Sawdska Arabija bi dišalo po črnem: saúd pomeni namreč zelo srečen, sreča, sawda pa črna); Sidi bel Abbés (francoska vojaška postojanka v Alžiriji), Sudán, — Šatt el Arab, — Taizz (rezidenca v Jemenu).

Osebná imena. Abbás (Abbés), Abdulláh, Abdulliláh, Abdulqádir (-qáder), Abdurrahmán, Abdurrahím, Ahmed, Ali (Alíj), Amín, Amer (ar. Amr), Arif (Aref), Azíz, — Darwíš (Derwíš), — Džáfar, Džamál (Gamál), Džamíl (Gamíl, lep), — Fârad, Farúq, Fâwzi (lahko bi pisali tudi Fâwzîj, kakor pišejo Arabci), Fèjsal, Ferhad, Fuád, — Gamál (Džamál), Gamíl (Džamíl), — Habíb, Hákim (vladar), Hákim (modrijan, zdravnik), Háliid, Halíl, Hamíd (n. pr. Abdul Hamíd), Harún (n. pr. Harún ar Rašíd), Hášim, Húri(j) (ne pa Khoury), Husejn, — Ibrahim, — Jazíd, Júsuf (Jüsef, Júsif), — Kalás, Kámil (popoln), Kamíl (franc. Camille), Karím (Kerim), Kâsem (bolje Qâsem), Kemál, Kuwâtli(j), pravzaprav Quwâtlij, — Latíf, — Mahmúd, Mâlik (Mèlik), Mašhúr, Muhámmed (Mohámmed), Monàm (Muneim), Murád, Mústafa, — Nahhás, Naím, Náser, Nazár, Núri(j), Nasreddín, — Omar, Osmán, — Qâsem (Kâsem), Quwâtli(j) (Kuwâtli), — Rasúl, Rašíd, — Sabríj (Sâbri), Sáib (Sáeb), Saíd, Saláh, Saladdin (iz Saláh ed Dín), Salám (Salém, n. pr. Sáib Salém), Sálih, Sálím, Sâmi(j), Selím, Solh (Sulh), Solimán (Sulejmán), Suwádž, — Šamún (ar. Šam'ún), Šarím, Šeháb, Šerif, Šúkri(j), — Tawfíq (Tewfíq) — Walíf — Zajd.

Imena časnikov itd. in drugi izrazi. Al Ahbár (novice), Ahbár al Jawn ali Ahbár el Jóm (današnje novice, dnevne vesti), Al Ahrám (piramide), Al Alam (svet), Al Bath (ar. ba'th — preporod), Al Džarída (dnevnik), Al Gumhúrija (književno Džumhurija — republika), Istiqlál (neodvisnost, stranka neodvisnosti), As Sijása (politika), Eš Šab (ar. ša'b — ljudstvo). — Islám, korán (ar. qur'án), imám, Sejf al Islám (iz sejfu 'l islámi, meč islama, jemenski prestolonaslednik). *Dragotin Skrinjar*

ŠE ENA O VEJICI

Lanski letnik JIS je govoril o nekaterih spornih primerih vejice. Med te bi štel tudi vprašanje, kako je z vejico tedaj, kadar veže *in* istovrstne stavčne člene, pa je kateri teh členov izražen z odvisnikom. Tako imamo n. pr. zveze več osebkov v takihle stavkih: *Ostal je samo Noe in kar je bilo z njim v ladji.* — ... *je bil lačen sam in kateri so bili z njim.* Take zveze imamo lahko med katerimi koli stavčnimi členi. Zmeraj jih vezalni veznik *in* povezuje v tesno enoto, oblika odvisnika pa terja vejico, toda le za oko, ne pa po ušesu. Med *sam in* drugim osebkom *kateri so bili z njim* prav tako malo prenehavamo z glasom kakor med osebkom *sam in njegoví spremljevalci*, ki bi ga lahko postavili namesto odvisnika. Seveda, če so vejice le matematični oklepaji, ki skupaj spadajoče polinome lepo optično zaznamujejo, potem je zadeva drugačna. V tem primeru bi pisali stavka takole: *Ostal je samo [Noe + (kar je bilo z njim v ladji)]* — ... *lačen je bil [sam + (kateri so bili z njim)].* Kako zgolj formalistična je taka vejica, nam priča primer, če sta oba stavka izražena z odvisnikom. V takem primeru sta oba osebka ločena od povedka z vejico, toda med njima ni nobene vejice ne pred *in* ne po *in*, ker sta bratca iste vrste. *Ostal je samo, kdor je bil na ladji in kar je imel s seboj.* Matematično bi tak stavek morali zapisati takole: *Ostal je samo [(kdor je bil na ladji) + (kar je imel s seboj)].* Dosledno logično je med povedkom in osebkom enako ozka zveza, naj bo osebek monom ali polinom = odvisnik; med istovrstnima stavčnima členoma enako ozka zveza, naj

bo člen izražen s preprosto besedo ali z odvisnikom. To doslednost nam pokažejo matematični zapisi, ki so samo logična povezava istovrstnih členov; pravopisna ločila pa niso dosledno izvedena matematična znamenja za oko, marveč se ravnaajo tudi po fonetičnih enotah in odmorih. V matematiki je + zelo samostojen izraz, z vse drugačnim poudarkom kakor kak priredni veznik *in*, ki je zmeraj — ali vsaj po velikanski večini — nepoudarjen. Kako vse drugače izgovarjamo v matematiki n. pr. $a + (b - c)$ kakor $a + b - c$. V prvem primeru napravimo za *plus* kratek odmor in dodamo potem $(b - c)$ kot enoto; v drugem primeru pa *plus* vežemo neposredno z *b* in tega z *minus* in s *c*. Ko bi tako dosledno govorili v jeziku, bi morali delati odmor za *in* v primeru, kakor *Noe / in / (kar je bilo z njim v ladji — sam / in / (kateri so bili z njim)*, ne pa v primeru: *sam in njegovi spremljevalci*. V govoru pa dejansko ne delamo odmora v nobenem primeru in bi v takih primerih — saj niso pogostni — *vejice ne pisal*. Ali ima kdo kaj proti?

J. R.

BRAHMAN ALI BRAMAN

Proti SP 1935, ki ima samo *brahmán*, je uvel SP 1950 samo oblike brez *-h-*: *Bráma*, *bramán*, *bramín* z ostalimi izvedenkami. Ta odločitev se ne dá pametno zagovarjati, saj *-h-* v teh besedah ni kak nemi glas, marveč se izgovarja; celo jeziki, ki izgovora takega *-h-* sploh ne poznajo (*nemščina*, *francoščina*, *angleščina*) pišejo besedo s *-h-*; res ga ne piše italijanščina. Pri nas pa moramo pisati in izgovarjati *Bráhma -e ž = bráhman* sr. sp. v pomenu »sveto, božje, absolutno bitje«; *brahmán -a m* v pomenu »duhovnik svetega, božjega«; *brahmánc -nca m -ánka -e ž* v pomenu vernik, *brahmanizem -zma m* verstvo *Bráhme = brahmánstvo -a s*. Oblika *brahmín* je le dvojnica k *brahmán*; uporablja se le redko in se je povsod otepajo, zato jo lahko izpusti tudi naš SP.

-k- l-

BRANA — MRENA

Janez Plečnik je uporabljal za mrena v anatomiji tudi izraz *brana*. Ima ga iz Pleteršnika, kamor je prišel po Cafu. Vemo, da je Cafovo gradivo sicer dragoceno, vendar ima to slabo stran, da mu ne vemo vira; besed ni koval sam, marveč jih je vse življenje zbiral med ljudmi in po pisanih virih. Verjetno je, da ima besedo od kakega Rezijana, saj je znano, da je imel večkrat pri sebi Rezijane, ki so mu jih pošiljali za več dni, da jih je vse preprašal in poskušal zapisati kar se dá vse besede, ki jih je kdo govoril. Pleteršnik razlaga besedo *brana* v tem pomenu iz italijanščine *membrana*, kar je zelo verjetno. V isto vrsto bo najbrž sodila tudi koroška *bránica* za prepono. Nič pa seveda nimata besedi opraviti z našo poljsko *brano*, ki je dala sicer ime vrsti drugih stvari po zunanji podobi. Mislím pa, da v tej obliki *brána* in *bránica* ne sodita v knjižni jezik, tudi ne v terminologijo, ta lahko vzame kar *membrána*, *membránica -e ž*.

-a- o-

PROUČITI ALI PREUČITI

Katera teh oblik je pravilna? Slovenski pravopis dovoljuje obe: preučiti in proučiti, prav tako predirati in prodirati, preglasiti in proglasiti. Tu moramo paziti na pomen besede. Sestavljenke s *pro* pogosto ne pomenijo istega kot s *pre*. Predirati ni isto kot prodirati, prepasti tudi ne isto kot propasti. Te pomenske razlike so se s časom razvile, danes jih moramo upoštevati. O predponi *pro* sicer ne moremo reči, da ni slovenska, a ohranila se je le v redkih slovenskih ljudskih besedah, kot so na primer *prodati*, *naprodaj*, *prostor*. Večinoma pišemo *pro* namesto *pre* danes po hrvatskem in srbskem zgledu. Slovenski pravopis take zloženke dovoljuje, ker jih ne moremo izločiti iz našega jezika, zlasti tistih ne, ki so dobile poseben pomen, različen od pomena, ki ga imajo zloženke s *pre*.

Glagole s *pro* je začel uvajati v knjižni jezik že Janez Bleiweis v Novicah, kjer lahko beremo *propasti*, *prodirati*, *prosveta*. Za njim so pisali tako tudi drugi. Nekatere teh besed so ostale trajna last slovenskega knjižnega jezika, nekatere smo opustili. Opuščena je n. pr. zloženka *proklinjati* namesto *preklinjati* in je ne najdete ne v Pleteršniku ne v SP.

Ivan Tominec